

Betingelser for kunnskap – ut fra tankeeksperimentet radikal tolkning

Mariann Solberg, Institutt for filosofi, Det Samfunnsvitenskapelige fakultet

I dette foredraget skal vi se på et tankeeksperiment utviklet av den amerikanske filosofen Donald Davidson (1917-2003)¹. Tankeeksperimentet kalles radikal tolkning og det ligger til grunn for mye av tenkningen til Davidson. Jeg har i min egen forskning tolket Davidson slik at radikal tolkning ligger til grunn både når det gjelder handlingsteorien hans, språkfilosofien, sinnsfilosofien og kunnskapsteorien.² Ei mer tradisjonell lesning har vært at radikal tolkning først og fremst dreier seg om språk og språkfilosofi.³ Vi skal altså se på hva radikal tolkning er, og vi skal mer bestemt gå inn på hvordan vi kan bruke dette tankeeksperimentet til å tenke om kunnskap og til å finne ut av hva som kan være betingelser for kunnskap.

-

Se for deg den følgende situasjonen;

En person står ovenfor en annen person, og har som mål å forstå hva den andre sier.

(Vi skjønner at vi har med språklige vesener å gjøre, siden det er noe som sies som skal forstås, og siden vi bruker begrepet person er det også naturlig å anta at det er mennesker det dreier seg om.)

Vi legger inn følgende forutsetning:

De to personene kjenner ikke hverandres språk eller kultur.

(Dette er det ”radikale” ved radikal tolkning.)

¹ Se for eksempel Donald Davidson: “Radical Interpretation” (1973) s 125-139 i *Inquiries into Truth and Interpretation*, Oxford University Press, Oxford 1984.

² Se særlig min artikkel ”Radical Translation and Radical Interpretation”, s 9-32 i min avhandling for graden dr.art.: *Belief, Truth and the Enigma of Error*, Det Samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø 2006, tilgjengelig i UiTøys åpne vitenarkiv Munin på adressen <http://www.ub.uit.no/munin/handle/10037/599>

³ Se for eksempel Bjørn Ramberg: *Donald Davidson’s Philosophy of Language*, Blackwell, Oxford 1989, Kathrin Glüer: *Sprache und Regeln. Zur Normativität von Bedeutung*, Akademie Verlag, Berlin 1999 og Ernest Lepore og Kirk Ludwig: *Meaning, Truth, Language and Reality*, Oxford University Press, Oxford 2005.

Vi kan (til å begynne med) kalle den ene personen for tolker og den andre for taler. Hva er målet for den som er tolker?

Tolker har som mål å forstå talers utsagn.

Hvordan skal tolker gå fram? Det er et uhyre magert utgangspunkt, det vi har her. Hvordan ville du ha startet ut her?

-

Davidson mener at tolker, for å kunne løse oppgaven sin, først må forholde seg til omgivelsene som både han og taler står i, og at det i første omgang er klart persiperbare objekter som vil være det de kan begynne å "snakke" om. Det som er målet for tolker, sett utenfra, fra oss som teoretiserer over denne situasjonen, er at han skal stå igjen med en teori om hva taler holder for å være sant. Hvis tolker står igjen med en teori om hva taler holder for å være sant, så har han forstått talers utsagn, ifølge Davidson. Etter hvert vil prosessen med å forstå den andre utvikle seg videre helt til man også kan forstå abstrakte begreper som noe av det mest kompliserte. I begynnelsen vil tolker først og fremst måtte feste seg ved atferd og utsagn som taler gjentar på en slik måte at det dannes et regelmessig mønster. Regularitet i sammenhenger mellom atferd og utsagn er altså det tolker har å gå på til å begynne med. Men, det tolker er ute etter er å få vite, er *hva taler mener med han eller hun sier* og tolker er også ute etter å få vite *hvilke oppfatninger taler har*. Når tolker skjønner ytringene til taler, så skjønner han altså hva taler mener og hva setningene til taler betyr. Rollen som tolker og taler vil veksle, begge vil altså være både tolker og taler.

Men, det er ikke først og fremst den konkrete erfaringsprosessen med tolkning som er det *filosofisk* interessante. Det filosofisk interessant ved denne situasjonsbeskrivelsen, eller modellen, er at vi kan bruke den som et utgangspunkt for å tenke om språk, om menneskelig handling, om intensjonalitet og ikke minst om kunnskap. Mennesket har jo en annen form for kunnskap enn det dyr har nettopp fordi vi har språk, og derfor er det mulig å bruke denne modellen, dette tankeeksperimentet om språktilegnelse, til å tenke om kunnskap. Dette, at det er et skille mellom dyrs og menneskers kunnskap på grunnlag av menneskespråket, krever en selvstendig argumentasjon, men for nå skal vi forutsette at det er slik.

-

Jeg har sagt at jeg skal ta opp spørsmålet om hvordan vi kan bruke dette tankeeksperimentet til å tenke om kunnskap og hva som kan være betingelser for kunnskap. Vi tar det siste først:

Hva er det som kan regnes for å være grunnleggende betingelser for at mennesket har utviklet kunnskap? Noen forslag?

Mine forslag er:

Språk?

En delt (felles) virkelighet?

Utveksling av inntrykk fra virkeligheten?

Gjensidige korreksjoner?

Jeg tror at alle disse trekkene er helt grunnleggende når vi skal prøve å forstå hvordan vi har kunnet utvikle kunnskap i den form som vi mennesker har gjort. Det vil innebære at menneskelig kunnskap er kjennetegnet av å være en språklig, sosial, dynamisk, feilbarlig og basert på en felles delt virkelighet. De av dere som har tatt ex.phil. vil kanskje skjønne at min påstand om at alle disse fem trekkene karakteriserer menneskelig kunnskap står i motsetning til det vi har sett at så forskjellige tenkere som Descartes og Hume hevder om kunnskap. For de av dere som ikke har gjort det, så kan vi si uansett si at det langt fra er unison enighet blant filosofer om dette spørsmålet.

-

Radikal tolkning er en rendyrket og idealisert situasjon. Men vi forutsetter likevel at vi får vite noe om språk, språklig mening og hva det å ha oppfatninger og kunnskap går ut på. *Hva kan vi da få vite gjennom et slikt tankeeksperiment som radikal tolkning er?*

Davidson tenker seg at vi kan teste ut ulike hypoteser om språkmening og ulike hypoteser om kunnskap ved hjelp av tankeeksperimentet. Dette skyldes ikke minst at radikal tolkning må – til tross for at det er et tankeeksperiment – forholde seg til empiri. Særlig empirisk kunnskap om hva som fysisk og mentalt kjennetegner vesener som kan fortolkes, og dessuten empirisk kunnskap om hvordan vi forstår hverandre.

Det jeg mener at vi kan tenke igjennom når det gjelder kunnskap - via tankeeksperimentet radikal tolkning - er blant annet spørsmål som:

Er kunnskap grunnleggende dialogisk?

Hva vil det si å være et normativt vesen, der det å ta feil er en mulighet?

Kunne det ha vært nok med to parter når kunnskap skal etableres?

Forholdet mellom kunnskap og normativitet?

Hvordan kan vi trekke opp grensen mellom regularitet i atferd og normativitet?

Samtidig er det klart at det å skulle besvare mange av disse spørsmålene, som er viktig for en teori om kunnskap, *bare* ut fra denne modellen blir naivt, da selve modellen har visse antakelser innbakt i seg, antakelser som allerede "besvarer" en del av de spørsmålene jeg trekker frem her.

Til slutt:

Det å spørre seg om hva som er betingelser for fenomener som vi antar som helt selvsagte, som for eksempel det at mennesker har kunnskap, er en klassisk øvelse for filosofer. Det å tenke via å utføre tankeeksperimentet er også vanlig i filosofi. Så da håper jeg at dere kanskje har fått et lite blikk inn i hvordan det kan arte seg å være forsker i filosofi.